

Pensioenleeftijd niet vaak 65

Jan-Willem Bruggink

In de periode 2001-2003 stopten jaarlijks ongeveer 60 duizend mensen met werken om met pensioen te gaan. In bijna zeven van de tien gevallen waren dit mannen. De meest voorkomende leeftijd waarop mensen met pensioen gaan, was 60 jaar. Dit gold zowel voor mannen als voor vrouwen. Van personen die na hun 60ste pensioneerden, lag het pensioeninkomen gemiddeld bijna 10 procent hoger dan van degenen die eerder stopten met werken. Ook de hoogte van het inkomen van een eventuele partner speelde een rol bij het eerder of later met pensioen gaan.

1. Inleiding

Jaarlijks verlaten vele mensen de arbeidsmarkt. Dat gebeurt op verschillende manieren. Als iemand met pensioen gaat, gaat hij of zij over van een werkende situatie naar een situatie waarbij pensioen de belangrijkste bron van inkomen is. Deze overgang en de leeftijd waarop deze plaatsvindt, is onderwerp van dit artikel.

Goede informatie over de leeftijd waarop mensen met pensioen gaan, is van belang voor de omgang met de vergrijzing. Vergrijzing betekent dat het aandeel ouderen in de Nederlandse bevolking toeneemt. Dit proces heeft vele gevolgen, waaronder het oplopen van de kosten voor de sociale zekerheid en de gezondheidszorg. Deze lasten komen op de schouders van de relatief kleiner wordende groep werkenden. De leeftijd waarop mensen met pensioen gaan, bepaalt mede de verhouding tussen de werkenden en de niet-werkenden. Langer doorwerken kan helpen bij het betaalbaar houden van voorzieningen.

Met het oog hierop zijn beleidsmaatregelen getroffen die vervroegd met pensioen gaan minder aantrekkelijk moeten maken, zoals het afschaffen van de belastingaftrekbaarheid van de premies voor VUT en prepensioen (Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2004).

In dit artikel gaat het om de groep die in de jaren 2001-2003 de arbeidsmarkt verliet om met pensioen te gaan. In deze periode deden zich (nog) geen grote verschuivingen qua pensioenleeftijd voor. Of dat in de jaren daarna wel het geval is, zal uit vervolgonderzoek moeten blijken. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van de in deze studie gehanteerde methode en definities.

2. Wat is 'met pensioen gaan'?

Het begrip 'met pensioen gaan' betekent niet voor iedereen hetzelfde. Vaak wordt de leeftijd van 65 jaar aan dit begrip gerelateerd, omdat dit de leeftijd is waarop mensen recht krijgen op een uitkering in het kader van de Algemene Ouderdomswet (AOW). Met alleen een leeftijdsgrens is echter niet te bepalen uit welke situatie deze mensen met

een AOW-uitkering komen: werk, uitkering, prepensioen of nooit gewerkt. Ook is de leeftijd van 65 jaar vaak niet de leeftijd waarop mensen definitief stoppen met werken. Om consistente informatie over dit onderwerp te kunnen leveren, heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in het kader van het speerpunt *vergrijzing*¹⁾ toegewerkt naar een definitie van met pensioen gaan (Te Riele, 2007).

Met pensioen gaan is definitief stoppen met werken om aansluitend als belangrijkste bron van inkomen een inkomen uit een zelfopgebouwde pensioenvoorziening te ontvangen.

Stoppen met werken

Hierbij is stoppen met werken geoperationaliseerd als het teruggaan naar minder dan 12 uur per week betaald werk. Deze urengrens sluit aan bij de door het CBS gehanteerde grens voor de werkzame beroepsbevolking (Bierings, Imbens en Van Bochove, 1991). Als iemand minimaal 12 uur per week werkt is er sprake van een substantiële baan.

Of het stoppen met werken een definitieve gebeurtenis is, is lastig te bepalen. Iemand die met pensioen is, kan besluiten de arbeidsmarkt opnieuw te betreden, waarbij inkomen uit arbeid weer de belangrijkste inkomensbron kan gaan vormen. Vervolgens zou hij of zij een tweede keer met pensioen kunnen gaan. Voor dit artikel geldt dat iedereen die overgaat van een substantiële baan naar een situatie van niet of weinig werken waarbij pensioen de belangrijkste bron van inkomen wordt, wordt beschouwd als iemand die met pensioen gaat. Iemand die naast een substantiële baan ook inkomen heeft uit pensioen is volgens deze afbakening niet met pensioen gegaan.

Inkomen uit pensioen

Met inkomen wordt het persoonlijke inkomen bedoeld. Dat is het bruto-inkomen uit arbeid of winst en ontvangen uitkeringen uit inkomensverzekeringen waarop de betaalde premies werknemersverzekeringen in mindering zijn gebracht.

Inkomen uit pensioen kan bestaan uit uitkeringen uit zowel de eerste, de tweede als de derde pijler. Hierbij staat de eerste pijler voor AOW, de tweede voor werkgerelateerde pensioenen en de derde voor individuele regelingen zoals lijfrentes. Het inkomen uit de Algemene nabestaandenwet (Anw) wordt niet meegenomen als pensioeninkomen. Dit is immers geen individueel opgebouwd pensioen. Ook inkomen uit vermogen wordt niet meegerekend, omdat vrijwel niet is aan te tonen of dit bedoeld is als pensioenvoorziening. Bovendien is dit inkomen lastig aan de verschillende personen binnen een huishouden toe te wijzen.

3. Aantal mensen dat met pensioen gaat, neemt toe

Niet iedereen die stopt met werken gaat met pensioen. De belangrijkste bron van inkomen in het jaar na het stoppen hoeft immers geen pensioen te zijn. In de jaren 2001-2003 stopten in totaal ruim 1,7 miljoen mensen met werken. Daarvan maakte bijna 1 miljoen mensen een jaar later weer deel uit van de werkzame beroepsbevolking. Dit betreft voor het overgrote deel mensen jonger dan 50 jaar. Zij zijn van baan gewisseld, al dan niet met een tussenperiode zonder baan.

Van de mensen die niet opnieuw aan het werk zijn gegaan, hadden 177 duizend pensioen als belangrijkste bron van inkomen.

Het aantal mensen dat met pensioen ging, laat een stijgende lijn zien in de onderzochte periode. In 2001 ging het om bijna 55 duizend mensen. Via bijna 61 duizend in 2002 liep dit op naar meer dan 62 duizend in 2003. Op basis van de Nederlandse bevolkingsopbouw is te verwachten dat het aantal mensen dat met pensioen gaat in de jaren daarna verder zal oplopen. De reden hiervan is het ouder worden van de grote generatie die in de twintig jaar na de Tweede Wereldoorlog is geboren. Ook een stijgende arbeidsparticipatie zal er op termijn toe leiden dat meer mensen met pensioen gaan.

4. Vooral autochtone mannen

Van alle mensen die met pensioen gingen in de periode 2001-2003 was 69 procent man en 31 procent vrouw. Dit verschil heeft alles te maken met de hogere arbeidsparticipatiegraad van mannen. In de leeftijdscategorie van 50 tot en met 64 jaar lag de arbeidsparticipatie van mannen rond de 65 procent. Bij vrouwen was dit ongeveer 33 procent. Er zijn dus veel meer mannen die met pensioen kunnen gaan. Voor zowel mannen als vrouwen was 60 jaar de meest voorkomende leeftijd om met pensioen te gaan. Binnen één huishouden gingen maar zelden twee mensen in hetzelfde jaar met pensioen.

Van degenen die met pensioen gingen, had 30 procent een opleiding op hbo-niveau of hoger, terwijl 31 procent laag opgeleid was, waarbij de hoogst afgeronde opleiding op vmbo-niveau of lager lag. De overige 39 procent had een middelbaar opleidingsniveau.

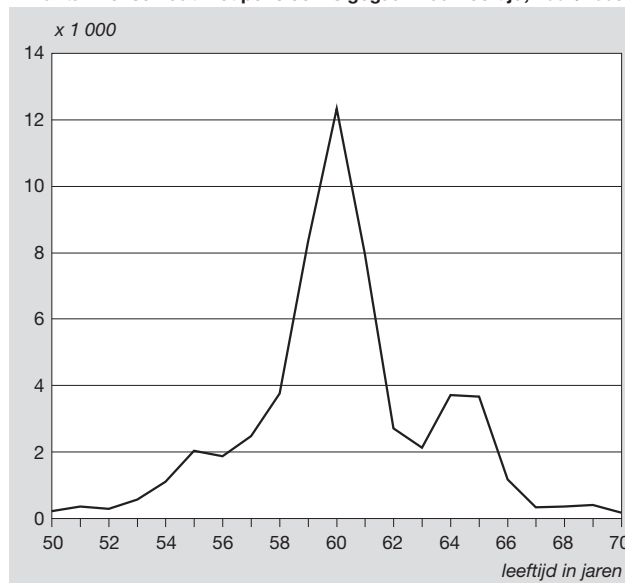
Er gingen relatief weinig allochtonen met pensioen. In totaal was dat 13 procent van de totale groep. Vooral niet-westerse allochtonen vormden met minder dan 3 procent een kleine groep. In Nederland zijn er relatief weinig niet-westerse allochtonen van hogere leeftijd. Westerse allochtonen zijn gelijkmatiger over alle leeftijdscategorieën verdeeld.

5. De meeste mensen rond hun 60ste met pensioen

De grootste aantallen pensioengangers zitten in de leeftijden 55 tot en met 65 jaar. In de drie onderzochte jaren piekte het met pensioen gaan op de leeftijd van 60 jaar. Op die leeftijd gingen jaarlijks gemiddeld ruim 12 duizend mensen met pensioen. Ook de mediane leeftijd voor met pensi-

oen gaan was 60 jaar. Een kleinere piek is te zien bij 64 en 65 jaar. De concentratie rond bepaalde leeftijden is deels te verklaren door collectieve uitredings- en vervroegde pensioenregelingen voor specifieke leeftijdsgroepen.

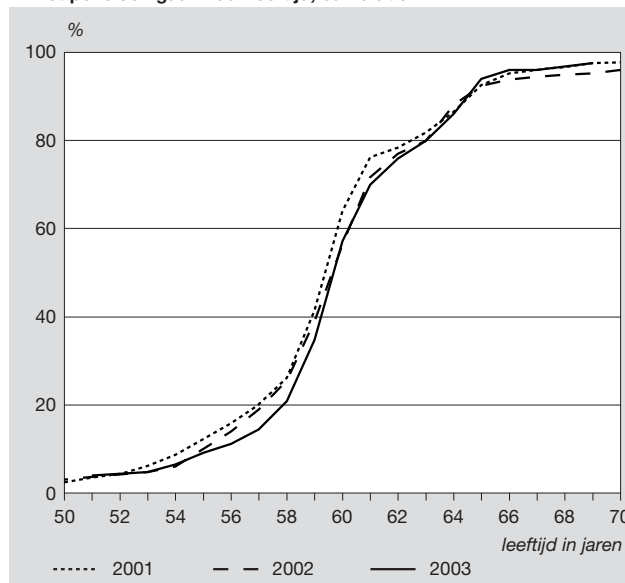
1. Aantal mensen dat met pensioen is gegaan naar leeftijd, 2001/2003

Het cumulatieve percentage pensioengangers laat een sterke stijging zien tussen 58 en 61 jaar. Van iedereen die met pensioen ging, was ongeveer een kwart 58 jaar of jonger. Rond de 70 procent was 61 jaar of jonger. Daarnaast blijkt enerzijds een klein deel van de 50-jarigen al met pensioen te zijn, terwijl anderzijds een beperkt aantal 70-jarigen nog niet met pensioen is gegaan. Dit laat zien dat ook op lagere en hogere leeftijd kleine aantallen mensen met pensioen gaan.

In 2003 was het aandeel dat op lagere leeftijd met pensioen ging wat lager dan in 2001 en 2002. Als het overheidsbeleid gericht op doorwerken richting 65 effectief is, zal in de jaren na 2003 deze verschuiving naar hogere leeftijden sterker zichtbaar moeten worden.

2. Met pensioen gaan naar leeftijd, cumulatief

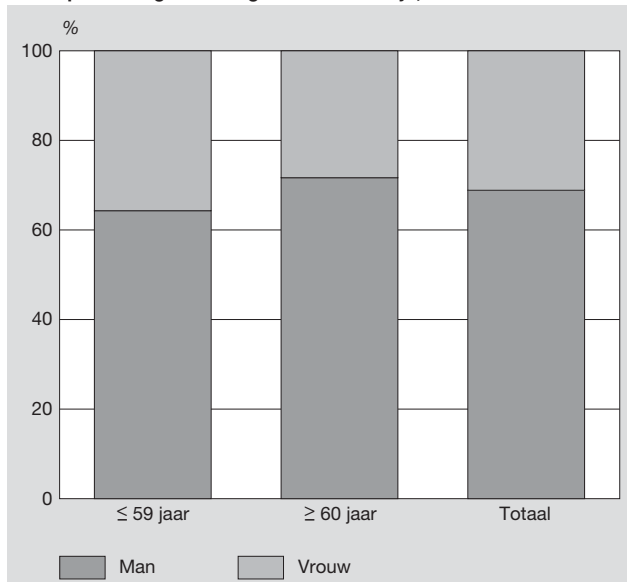
6. Vrouwen eerder, allochtonen later met pensioen

Hebben mensen die relatief jong met pensioen gaan andere kenmerken dan mensen die dit op hogere leeftijd doen? Om dit te onderzoeken is iedereen die met pensioen is gegaan in de drie onderzoeksjaren samengevoegd. Vervolgens is er een tweedeling gemaakt: tot en met 59 jaar als stopleeftijd en vanaf 60 jaar als stopleeftijd. De jongere categorie bestond uit 68 duizend personen, de oudere categorie uit 110 duizend.

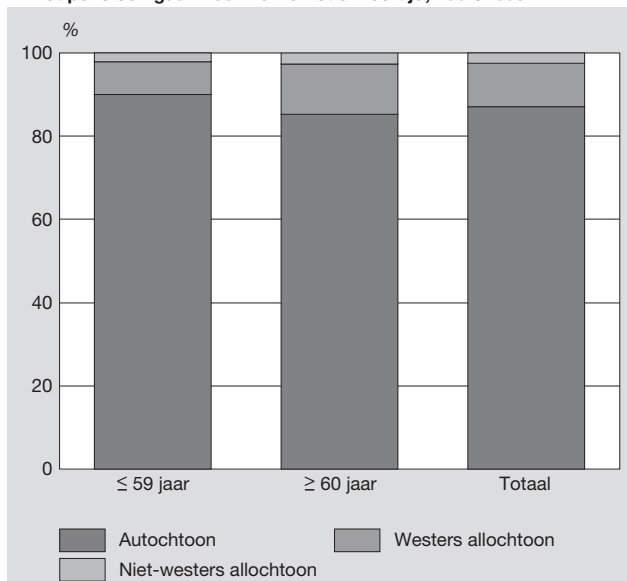
In de categorie tot en met 59 jaar zaten relatief veel vrouwen. Tegelijkertijd was in de oudere groep vooral bij vrouwen een piekje op de leeftijd van 65 jaar te zien.

In de jongere categorie bevonden zich relatief weinig allochtonen. De oorzaak hiervan zou kunnen zijn dat maar weinig allochtonen zich konden veroorloven om voor hun zestigste te stoppen met werken, omdat zij vaak minder pensioen hebben kunnen opbouwen. Zij hadden gemiddeld minder pensioenopbouwjaren doordat zij korter in Ne-

3. Met pensioen gaan naar geslacht en leeftijd, 2001/2003

4. Met pensioen gaan naar herkomst en leeftijd, 2001/2003

derland hebben gewoond en gewerkt. Bovendien hebben allochtonen, en in het bijzonder niet-westerse allochtonen, gemiddeld lagere inkomens (CBS, StatLine).

7. Hoger pensioeninkomen bij latere pensionering

De hoogte van het pensioeninkomen verschilt per achtergrondkenmerk. Mannen hadden een inkomen uit pensioen dat bijna twee keer zo hoog was als dat van vrouwen. Hoogopgeleiden hadden gemiddeld ongeveer twee keer zoveel pensioen als laagopgeleiden. Autochtonen hadden hogere pensioenen dan allochtonen.

Verder is ook de pensioenleeftijd van invloed op het pensioeninkomen. Mensen die op 60-jarige leeftijd of ouder met pensioen gingen, hadden pensioeninkomens die bijna 10 procent hoger lagen dan mensen die voor hun 60ste stopten met werken. Dit beeld blijkt onafhankelijk te zijn van het opleidingsniveau.

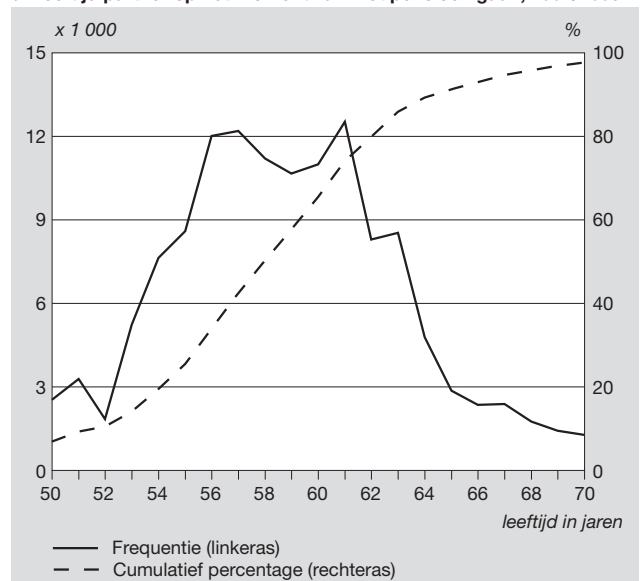
8. Vroeger met pensioen bij hoog inkomen partner

Ongeveer 80 procent van de mensen die met pensioen gingen, maakte deel uit van een (echt-)paar. Ook de leeftijd en de hoogte van deze partner spelen een rol bij het besluit om met pensioen te gaan.

De partners van mensen die voor hun zestigste met pensioen gingen, hadden een persoonlijk inkomen dat ruim 15 procent hoger lag dan dat van de partners van 'late' pensioengangers. Een relatief hoog inkomen van een partner schept kennelijk de mogelijkheden om vroeg met pensioen te gaan.

Op het moment van met pensioen gaan, was de partner vaak op een leeftijd tussen 56 en 61 jaar. De partner was gemiddeld wat jonger dan de pensioenganger. Dit verschil is te verklaren door het grote aandeel mannen dat met pensioen ging. Mannen zijn vaak de oudsten binnen een echtpaar.

5. Leeftijd partner op het moment van met pensioen gaan, 2001/2003

9. Wel een baan, ook inkomen uit pensioen

Naast de pensioengangers was er ook een groep mensen die nog een substantiële baan hadden, maar die toch een inkomen uit pensioen genoten.

Hier kan sprake geweest zijn van een soort 'deeltijdpensioen'²⁾. Het is goed mogelijk dat het deeltijdpensioen in de toekomst een meer voorkomend verschijnsel wordt door het overheidsstreven om mensen langer door te laten werken. Het creëren van meer combinatiemogelijkheden van werk en pensioen kan participatiebevorderend werken.

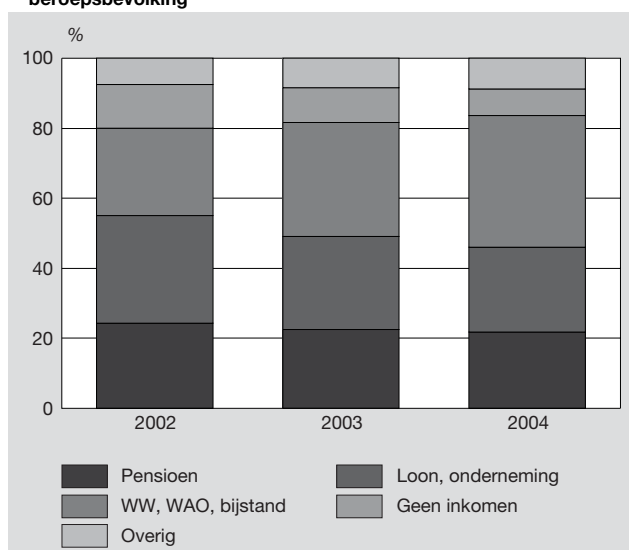
10. Andere uitstroomroutes dan pensioen

Van de bijna 800 duizend mensen die in 2001-2003 stopten met werken en een jaar later geen baan van ten minste twaalf uur per week hadden, hadden er 177 duizend in het jaar daarna inkomsten uit pensioen. De ruim 600 anderen hadden een andere belangrijkste bron van inkomen of geen inkomen. De gemiddelde leeftijd binnen deze groep was op het moment van stoppen met werken nog geen 40 jaar.

De groepen met inkomen uit arbeid of een uitkering zoals WW, WAO of bijstand als voornaamste inkomensbron, vormden samen 59 procent van de met werken gestopten. De binding met de arbeidsmarkt was bij beide groepen nog redelijk groot. Een deel zal wel degelijk werkzaam zijn geweest, maar minder dan 12 uur per week. Het inkomen uit deze kleine baan kan de belangrijkste bron van inkomen zijn geweest.

Ook behoorden relatief veel mensen uit deze groepen tot de werkloze beroepsbevolking. Dat wil zeggen dat ze actief op zoek waren naar werk voor meer dan 12 uur per week en daarvoor ook op korte termijn beschikbaar waren. Een aantal van hen zal later in het jaar van de enquête weer een baan gevonden hebben. Ook op die manier kan inkomen uit arbeid toch de belangrijkste inkomensbron zijn geweest. Daarnaast is het mogelijk dat mensen in de loop van het jaar een eigen onderneming zijn gestart.

6. Belangrijkste bron van inkomen van mensen die in het jaar na het stoppen met werken geen deel uitmaken van de werkzame beroepsbevolking

Overigens nam het aandeel van de mensen met een uitkering als belangrijkste bron van inkomen in de jaren 2002-2004 toe, terwijl het percentage met inkomen uit loon of onderneming afnam. Deze periode werd gekenmerkt door ongunstige economische ontwikkelingen.

Verder was er een groep van 10 procent die geen eigen inkomen meer had na het stoppen met werken. Dit waren hoofdzakelijk vrouwen. Het krijgen van kinderen en het uitoefenen van zorgtaken speelden hierbij een rol. De categorie overige bestond voornamelijk uit studenten.

11. Conclusies

In de periode 2001-2003 gingen jaarlijks ongeveer 60 duizend mensen met pensioen. Dit waren grotendeels autochtone mannen. De meest voorkomende leeftijd om met pensioen te gaan was 60 jaar. Dit gold zowel voor vrouwen als voor mannen.

Vrouwen gingen relatief iets vaker met pensioen voor hun 60ste. Allochtonen gingen vaker op 60-jarige leeftijd of later met pensioen.

Degenen die op hun 60ste of later met pensioen gingen, hadden gemiddeld een bijna 10 procent hoger inkomen dan degenen die eerder pensioneerden. Ook de hoogte van het inkomen van een eventuele partner was van invloed bij de beslissing om eerder of later met pensioen te gaan.

Naast de gepensioneerden, zijn er ook mensen die welliswaar een baan hebben, maar tegelijkertijd ook een inkomen uit pensioen ontvangen. Het gaat hierbij waarschijnlijk om 'deeltijdpensioen'. Dit verschijnsel vraagt om nader onderzoek.

Mensen die de arbeidsmarkt verlaten, maar niet met pensioen gaan, zullen na verloop van tijd toch vaak in een situatie terecht komen waarbij hun belangrijkste bron van inkomen wordt gevormd door pensioen. Vervolgonderzoek is nodig om meer inzicht te krijgen in de omvang en samenstelling van deze stromen.

Technische toelichting

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van data uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB). De EBB wordt uitgevoerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek met als doel het verstrekken van informatie over de relatie tussen mens en arbeidsmarkt. Met de data van deze enquête kan de overgangsdatum van meer naar minder dan 12 uur betaald werk per week worden vastgesteld. Daartoe zijn de antwoorden op retrospectieve vragen over het stoppen met werken gebruikt. Op basis van de EBB zijn ook gegevens over achtergrondvariabelen als opleidingsniveau te bepalen. Aan de EBB-data zijn vervolgens inkomensgegevens gekoppeld, die uit fiscale bronnen zijn afgeleid. Met deze inkomensdata is te bepalen wat de belangrijkste bron van inkomen is van degenen die gestopt zijn met werken.

Er is gewerkt met de gekoppelde EBB-inkomensbestanden van de jaren 2002, 2003 en 2004. Op basis daarvan is vastgesteld of een persoon is gestopt met werken in respectievelijk de jaren 2001, 2002 en 2003. De belangrijkste bron van inkomen is afgeleid uit het inkomen in het kalenderjaar na het stoppen met werken. Daarbij wordt gekeken naar de hoogte van de diverse inkomenscomponenten. Met de inkomensgegevens van het stopjaar zelf is niet vast te stellen wat de belangrijkste inkomensbron is na het stoppen, omdat het zeer wel mogelijk is dat bijvoorbeeld loon uit arbeid in het stopjaar de belangrijkste inkomensbron is. Dit zou het geval kunnen zijn als een persoon gedurende het grootste deel van het jaar nog heeft gewerkt.

Literatuur

Bierings, H., Imbens, H. en Bochove, C. van (1991) *De definitie van de beroepsbevolking*. Centraal Bureau voor de Statistiek, Heerlen/Voorburg.

Centraal Bureau voor de Statistiek, *Gemiddeld inkomen van personen*. Statline publicatie, <http://statline.cbs.nl>.

Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (mr. A.J. de Geus), *Stand van zaken m.b.t. de onderhandelingen tussen kabinet en sociale partners over VUT, prepensioen en levensloop. Betreft brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Den Haag, 3 mei 2004.

Riele te, S. (2007), *Een afbakening van het begrip 'met pensioen gaan'*. Centraal Bureau voor de Statistiek, Heerlen/Voorburg.

Noten in de tekst

- ¹⁾ Vergrijzing is momenteel een belangrijk onderwerp binnen beleid en onderzoek. Binnen het speerpunt 'Geïntegreerde informatievoorziening vergrijzing' ontwikkelt en publiceert het Centraal Bureau voor de Statistiek statistieken over dit onderwerp. Het doel is om een samenhangende beschrijving te geven van de gevolgen van de toenemende vergrijzing. Het perspectief is hierbij zowel financieel-economisch als sociaaleconomisch.
- ²⁾ Mensen die volgens de EBB behoren tot de werkzame beroepsbevolking en die ook pensioeninkomen (exclusief ANW) krijgen, kunnen met deeltijdpensioen zijn. Op basis van de gebruikte databronnen is dit echter niet met zekerheid te zeggen. De EBB-bepaling van het al dan niet behoren tot de beroepsbevolking is een momentopname. De inkomensgegevens handelen over een geheel kalenderjaar. Het is derhalve goed mogelijk dat iemand volledig met pensioen is gegaan, maar toch inkomen uit arbeid/onderneming heeft ontvangen, omdat hij of zij na de enquêtedatum met pensioen is gegaan. Als gekeken wordt naar de inkomensituatie van deze 'mogelijke deeltijdpensioengangers' in het volgende jaar, blijkt nog maar twee derde inkomen uit arbeid/onderneming te hebben gehad. Ook van deze laatste groep is niet met zekerheid te zeggen of er sprake was van deeltijdpensioen. Een deel zal niet meer tot de werkzame beroepsbevolking behoord hebben, maar nog slechts actief zijn geweest in een baan van minder dan 12 uur per week. Ook zal een deel nog een volledige baan hebben gehad met daarnaast inkomen uit een koopsompolis. Dit laatste wordt gezien als een pensioeninkomen. Een gedegen onderzoek naar deeltijdpensioen zal gebruik moeten maken van inkomenbestanden op basis waarvan maandelijks de belangrijkste bron van inkomen bepaald kan worden. Daarnaast is het van belang om inkomen uit koopsompolissen te kunnen scheiden van overige pensioeninkomens.